

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 24 (37)

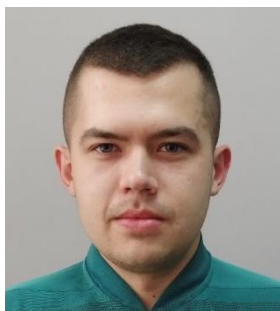
Суми – 2020

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i24.p77>

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА»

Куліш Анатолій Миколайович,
доктор юридичних наук,
заслужений юрист України, професор,
директор Навчально-наукового інституту права,
Сумського державного університету

Кондєєв Євгеній Сергійович,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет

У статті проведено аналіз поняття «податок», визначено його роль в ринковій реформі, а також перелічено, що фінансується за рахунок податкових надходжень. Визначено рівні податкової безпеки: національний (державний), регіональний, платників податків. В податковій безпеці платників податку виокремлено його складову частину - податкову безпеку підприємств. Проведену ґрунтовну характеристику терміну «податкова безпека», задля чого було визначено економічну, соціальну, правову складову згадуваного поняття та принципи його функціонування. Надано характеристику категорії «податкова культура». Авторами статті зазначено, що довіра та взаємна співпраця між усіма суб'єктами податкових правовідносин сприятиме розвитку податкової культури, що в результаті призведе до побудови ефективної національної економіки та надійної податкової безпеки країни. Проаналізовано сутність, поняття, мету, завдання, методи та принципи побудови економічної природи податкової безпеки. Визначено основні ризики, загрози, очікування та результати при її ефективній побудові. У даній науковій статті було визначено основні індикатори податкової безпеки та перелічено їх види. Наведено декілька точок зору стосовно визначення «податкова безпека». Акцентується увага на відсутності єдиної концепції визначення податкової безпеки на законодавчому рівні, в якій би зазначалося пріоритети, цілі та завдання, шляхи забезпечення податкової безпеки держави.

У висновку узагальнено основні положення, які необхідні при правовому (законодавчому) закріпленні поняття «податкова безпека»: критерії для відмежування податкової безпеки від інших видів безпеки; поставити конкретні завдання та вирішити питання забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів в податковій сфері; закріпить додатковий оціночний показник, такий як значимість сплати власного внеску платниками податків, що призводить до стійкості податкової системи.

Ключові слова: податкова безпека, безпека, ризики, податки, економіка.

Kulish A.M., Kondesov E.S. The Essence Of The Concept Of "Tax Security". An article deals with analysis of the concept “tax”, determination of its role in a market reform, as well as a list of financing from tax receipts. The levels of tax security are determined: national (state), regional, of tax payers. In tax security such an element as the tax security of enterprises is defined. A substantial characteristics of a term “tax security” is given, for which an economic, social, legal elements and principles of functioning of the above mentioned concept were determined.

The characteristics of a category “tax culture” is given. Authors of the article indicated that trust and

cooperation between all participants of tax relations facilitate the development of a tax culture, which will result in building of effective national economy and reliable tax security of a country. The essence, concepts, purpose, tasks, methods and principles of construction of the economic nature of tax security are analyzed. The main risks, threats, expectations and results of its effective construction are identified. In this article main indicators of tax security are determined and their types are listed. Several concepts of "tax security" are given. Emphasis is focused on the lack of a single concept for defining tax security at the legislative level, which would indicate the priorities, goals and objectives, ways to ensure tax security of the state.

The conclusion summarizes the main provisions that are necessary for the legal (legislative) consolidation of the concept of "tax security": criteria for distinguishing tax security from other types of security; set specific tasks and address the issue of ensuring effective interaction of entities in the tax sphere; will consolidate an additional indicator, such as the importance of paying their own contribution by taxpayers, which leads to the stability of the tax system.

Key words: tax security, security, risks, taxes, economy.

Постановка проблеми. Складовою частиною економічної безпеки будь-якої країни виступає податкова безпека. В Україні більше 70% дохідної частини державного бюджету становлять податки, що дає їм змогу виступати фінансовою базою держави та сприяти стабільному розвитку економічної безпеки. Економічне та соціальне життя країни є залежить від безпеки всіх сфер життєдіяльності держави. Ризики та загрози у податковій системі впливають, як результат на дисбаланс фінансової системи держави. Дефіцит місцевого бюджету, податкове навантаження на суб'єктів господарювання, низький рівень податкових надходжень, проблеми при формуванні податкового боргу і є основними ризиками для податкової безпеки. Для вирішення проблем податкової системи необхідно дослідити поняття «податкова безпека» та надати основні її характеристики.

Стан наукової розробки: Поняття податкової безпеки досліджувалося наступними вченими: В. Андрійчук, Г. Бінько, О. Білорус, О. Белов, З. Варналій, О. Власюк, О. Гончаренко, Б. Губський, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Б. Лисицин, А. Мокій, В. Мунтіян, С. Пирожков, М. Рубанець, А. Філіпенко, Г. Шестопапов, В. Шлемко, О. Янішевський, М. Виклюк, В. Герасик, Ю. Іванов, Ю. Бережна, В. Іщенко, Ю. Полонська, І. Тимофеева, Д. Тихонов та ін.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження поняття «податкова безпека» та визначення рівнів податкової безпеки.

Виклад основного матеріалу. Ознаками суверенної держави є розвинута податкова політика та система, яка визначає стан економічної безпеки держави.

Зростає роль податків у забезпеченні загальнодержавної економічної безпеки на даному етапі розвитку країни та за умов побудови ринкової

економіки і сучасних процесів інтеграції та глобалізації на світовому рівні. Для аналізу та осмислення поняття «податкова безпека» зазначимо, що загально прийнято вважати безпекою - стан, при якому відсутні будь які зовнішні і внутрішні загрози об'єкту.

Частина 1 статті 6 Податкового Кодексу України, надає визначення: податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу [1].

Основним джерелом фінансових ресурсів держави є податок, який централізуються нею для забезпечення суспільних потреб і є законодавчо встановленим. Характеризувати роль податків у системі забезпечення економічної безпеки можна через їх позитивний так і негативний вплив на макроекономіку. До першого відносять зростання податкового потенціалу держави, до другого - ненадходження податкових доходів до різних рівнів бюджетів, кризи податкової системи, криміналізація податкових відносин, зростання податкового нігілізму та інше.

Зазвичай, за рахунок податкових надходжень фінансується надання державою суспільних благ і послуг, що пов'язані з створенням нових робочих місць та підтримкою загальної зайнятості, соціальним забезпеченням та захистом, охороною здоров'я, освітою, правоохоронною діяльністю тощо.

Одним з найважливіших об'єктів ринкових реформ в сучасних умовах є податки і податкова політика. Вони безпосередньо впливають на стан економіки, бюджету, фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування, саме від них залежить здатність держави виконувати її функції. Податкова система та податкова політика пов'язує інтереси держави, громадян, підприємств і організацій.

Враховуючи багатогранність визначення поняття «податкова безпека», складність взаємозв'язків різних її елементів, економічні інтереси фізичних і юридичних осіб - платників податків, регіонів і держави з метою забезпечення економічного зростання, податкова безпека має наступні рівні: національний (державний) податкової безпеки; регіональний податкової безпеки; податкової безпеки платників податків. Національна податкова безпека – стан економіки, який забезпечує гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, що дозволяє забезпечити захист національних інтересів в умовах мінливого зовнішнього середовища [2]. Національну податкову безпеку можна прирівняти до державної. Тихонов Д. надає наступне поняття податковій безпеці держави, як стану економіки та інститутів влади, при якому повинно забезпечуватись гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, а також забезпечуватись захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [3]. Регіональна податкова безпека – це стан оподаткування в регіоні, визначається рівнем місцевого оподаткування. Податкова безпека платників податків – це фінансово-економічне становище платника податків, забезпечує мінімізацію податкових ризиків за умови дотримання податкової дисципліни [4]. В безпеці податковій платників податку необхідно виокремити, як складову частину також податкову безпеку підприємства, яка являє собою її комплексний захист від факторів зовнішнього та внутрішнього середовища системи податкового планування на підприємстві згідно наукових робіт Коробова В. [5, с.6-9].

Поняття «податкова безпека» важко дослідити, бо воно надає характеристику певному стану, який забезпечує захист інтересів платників податків та суб'єктів, що задіяні в розподілі валового внутрішнього продукту через механізм оподаткування, з іншого боку – це певна властивість системи, що дає змогу забезпечити своєчасність виконання функцій податкової системи та реагування на зміни податкової політики держави, що відбулися під певним впливом групи чинників, і на останок – це здатність протистояти небезпекам та ризикам, оптимізувати, а за окремих умов, мінімізувати їх вплив на учасників податкової безпеки. Саме через відсутність єдиного (загального) підходу до трактування даного поняття, не дає можливість його закріплення на законодавчому рівні.

Для ґрунтовнішої характеристики терміну

«податкова безпека» необхідно визначити її економічну, соціальну, правову складову даного поняття та принципи функціонування. Ступень наповненості бюджету фінансовими ресурсами, являє економічний аспект податкової безпеки який характеризується наступними факторами: податкове навантаження на суб'єктів економіки, що залучені у відтворенні, приріст валового внутрішнього продукту, рівень розвитку економіки та рівень інфляції.

Людам не повинна заважати система оподаткування розподіляти їхні ресурси та час так, щоб це приносило їм максимальну вигоду – податки які співпадають даній умові називають нейтральними податками, такими що не підривають структуру споживчих витрат, що не призводять до ухилення від сплати податків, не несуть по собі податкового тягаря.

Співвіднесенням витрат та результатів розраховується ефективність податків. Результатом є обсяг зібраних податків державою до бюджету, а витратами вважаються кошти, які виділяються на стягування цих податків. Сплата великих податків учасником може спонукати його перевести свій бізнес в тінь, результатом цього є зменшення податкових надходжень до бюджету.

Правовий складова податкової безпеки полягає у процесі контролю за податковою системою, створюючи умови для справедливого оподаткування всіх суб'єктів та декларації умов у законах. Рекомендації визначені в регламентованих положень мінімізують зловживання в процесі розподілу бюджетних коштів. Через політично-економічні кризові явища неможливо уникнути зловживань в наслідок того, що в законодавстві існує низка розбіжностей та складностей. Одна з них полягає в суперечності двох видів обліку - бухгалтерського та податкового. В результаті ускладнюється процес декларування фінансових результатів суб'єктів господарської діяльності, виокремлюються шляхи умисного тобто, так званого легального ухилення від сплати окремих податків, що приводить до зменшення обсягів надходжень до державного бюджету.

Держава, підприємницькі структури та населення є суб'єктами в даній сфері відносин, ступень захищеності їх інтересів визначає соціальний аспект податкової безпеки. У зв'язку з тим, що дотримання прав, обов'язків, відповідальності податкових відносин є важливим аспектом забезпечення податкової безпеки, через це можна аналізувати рівень податкової культури в країні.

Податкова культура є частиною загальнонаціональної культури країни, яка відображає рівень розвитку суспільства,

виражений в діючих нормах системи оподаткування, глибині податкових знань населення, усвідомленні необхідності виконання податкових зобов'язань, виконання своїх обов'язків як платниками податків, так і державою [6]. Свідоме ставлення учасників до податкового процесу і показує рівень податкової культури суспільства.

Соціальна направленість податків має про-являтися через співвідношення прямого та непрямого оподаткування. При чому, пряме оподаткування має переважати, що знизить навантаження на самих споживачів, а в разі ефективних ставок податків ще й активізує виробництво в державі. Зібрані податки необхідно ефективно реалізовувати для вирішення соціально-економічних завдань, тобто для задоволення інтересів держави та населення [7, с.10].

При функціонуванні ефективної, дієвої та раціональної податкової системи, стабільному розвитку економіки, суспільства та раціонального викори-стання бюджетних коштів, можливе задовольнити інтереси всіх економічних суб'єктів, що являтиме собою ефективну податкову безпеку.

Для визначення сутності та поняття, мети, зав-дання, методів та принципів побудови економічної природи податковою безпеки, слід визначити основні ризики, загрози, очікування та результати при її ефективній побудові. Для уникнення двоякості слід визначити вищеперераховані параметри, як для дер-жави (суб'єкта, який стягує податки), так і для платників податків (суб'єктів, з діяльності яких ці податки будуть стягуються). При аналізі поняття податкової безпеки також необхідно звернутися до такої категорії, як «податковий ризик». Дана економічна категорія характеризує невизначеність кінцевого результату діяльності щодо забезпечення надходжень коштів до бюджетів усіх рівнів, державних цільових фондів, унаслідок можливого впливу (дії) на нього низки об'єктивних та суб'єктивних факторів, неефективного адміністрування податків і порушень податкового законодавства. Ризики спричинені нормативно-правовим характером, можуть призвести не тільки до порушення податкового законодавства, а й до фінансових втрат, як для держави так і для платників податку. Прикладом можна навести, неправильне тлумачення платником положень нормативно-правових актів, що може спричинити несвідоме порушення податкового законодавства, а в кінцевому результаті додаткову сплату: податків у результаті перевірок, фінансових санкцій та адміністративних штрафів.

Під ризиками слід вважати імовірність появи не-гативних явищ для податкової безпеки через

неефективність податкової системи, дію загроз, які вже існують, та впливу на неї зовнішніх та внутрішніх чинників. Тобто передумовою появи ризиків є загрози [8, с. 204]. Основна різниця між цими поняттями наступна: ризик є імовірним, їх появу можна виміряти, а загроза є вже сформованою небезпекою, яка під впливом чинників спонукає до настання певного ризику. Через їх взаємозалежність виникають втрати в державі і у суб'єктів господарювання. Податкова безпека характеризується можливістю зберегти суб'єктами результатів їх діяльності під впливом різноманітних як зовнішніх, так і внутрішніх загроз та ризиків. Основна мета держави полягає в мінімізації податкових ризиків, через зменшення кількості ситуацій, які б спричиняли загрози податковій безпеці економіці загалом. У свою чергу самі ж суб'єкти гос-подарювання мають враховувати небезпеки та загрози їх діяльності, та будуть вести лише господарську діяльність доти, доки у співвідношенні результати - витрати будуть перевищувати результати [9, с. 75-77].

Для забезпечення достатньо високого рівня соціального та економічного життя необхідно враховувати податкові недоліки, які спричинені неефективним та неадекватним відношенням держави до платників податків, що створюють дестабілізуючі явища у податковій системі, а саме: податкові зловживання та правопорушення, численні ухилення від сплати податків та використання заплутаних схем їх справляння [10, с. 281-283]. Усі податкові ризики мають бути ретельно вивчені, проаналізовані та заходи щодо їх усунення мають бути проведені, адже в разі несерйозного відношення до них мають виникнути загрози вже для фінансової зокрема та національної безпеки в цілому. З вище наведеного можна зробити висновок, що податкова безпека - це стан податкової системи, що дозволяє гармонізувати процеси оподаткування та сплати податків при умові ефективного податкового менеджменту ризиками та загрозами, які можуть виникати в економіці, зі сторони виконавчих органів для того, щоб задовольнити інтереси економічних суб'єктів господарювання. Податкова політика виступає головним інструментом побудови ефективної та дієвої системи оподаткування, основним завданням якої є наповнення державного бюджету достатнім обсягом платежів у вигляді податків, ефективне їх використання та створення умов для входження у світове співтовариство [11, с. 149-152].

Державі завжди нелегко примати правильні рішення, тому необхідне активне використання індикаторів податкової безпеки, що полягає у їх розрахунках, подальшому аналізі та використанні

цих даних для побудови прогнозів основних показників податкової системи. Індикаторами міжнародної податкової безпеки є: ступінь гармонізації податкових систем інших країн, чіткість та зрозумілість системи оподаткування іноземцю. Індикаторами державної податкової безпеки виступає рівень: тінізації економіки, перетоку капіталу за кордон, податкової культури, довіри до державних органів; простота податкового контролю; ефективного розподілу зібраних коштів до бюджету; обсяг штрафних санкцій за несплату своєчасну податків; співвідношення витрат на збір податків та фактичних надходжень від них, та інше. Індикатори податкової безпеки для суб'єкта господарювання наступні: рівні податкового навантаження та прогнозування; кількості річних перевірок; зрозумілість законодавства та інше.

Основними індикаторами податкової безпеки є ефективність реалізації функції податків, юридичний характер відносин з оподаткування, рівень тінізації економіки та податкової культури. Одним з провідних індикаторів є рівень податкового навантаження на платників податків, який показує як впливають податки та збори як окремих суб'єктів господарювання, так і на економічний стан держави [5, с. 13-17].

Довіра та взаємна співпраця між усіма суб'єктами податкових правовідносин дасть поштовх до розвитку податкової культури, що є засадою докорінних змін у податковій політиці держави, побудови ефективної національної економіки та забезпеченні надійної податкової безпеки України. Проте, не дивлячись на проведення реформ у податковій системі, стан податкової безпеки ще перебуває нестабільним через дію певних ризиків, зокрема основними з яких слід вважати: 1. Нестійке зростання економіки, надмірно висока чутливість від зовнішніх факторів. 2. Низка недоліків у податковій системі, неефективне адміністрування податків та контроль за використанням бюджетних коштів. 3. Високий рівень тінізації економіки, у 2015 році рівень тінізації сягнув 47% від офіційного ВВП [12, с.129], 2019 році 23,8 % від офіційного ВВП [13]. 4. Монопольна власність над стратегічними підприємствами у стратегічних галузях економіки іноземними компаніями. 5. Малоефективність захисту національного ринку від іноземної недобросовісної конкуренції продукцією. 6. Відсутність науково-технічного прогресу та достатнього інвестування в економіку [12, с.130]. Загрози можуть носити комплексний характер: на одні і ті ж об'єкти в системі безпеки можуть бути націлені різні загрози, які здатні створювати взаємопідсилюючий ефект: загрози, пов'язані з порушенням виконання податкових

зобов'язань; загрози правового характеру: непослідовність податкової політики держави; недосконалість експертної оцінки прийняття і зміни законодавства з урахуванням економічної безпеки; загрози інституційного характеру: недостатня результативність контролю за надходженням податкових платежів і зборів до бюджетів різних рівнів.

Науковці надають різне визначення поняття «податкової безпеки». Доцільно звернути увагу на думку Цвілій-Букланова А. за нею, податкова безпека – підсистема національної безпеки держави, являє собою стан податкової системи, за якого забезпечується гарантований захист і гармонійний розвиток всієї податкової системи держави, можливість податкових інструментів захищати національні інтереси держави, підтримувати соціально-економічну стабільність суспільства, а також формувати достатньо фінансових ресурсів для держави і місцевого управління, успішне протистояння існуючим загрозам податкової системи [14, с. 15]. Іщенко В. надає наступне визначення податкової безпеки, як частині фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, а також оптимальним рівнем оподаткування, що в свою чергу забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення [15, с. 36]. Тимофеева І. вважає, що податкова безпека - це такий стан податкової системи, при якому забезпечується гарантування захисту податкових інтересів держави, бізнесу і суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз [16, с. 24]. За характеристикою даного поняття Іванов Ю., Бережна Ю. розглядають її як інтегровану підсистему економічної безпеки, яка повинна впливати на фінансове забезпечення всіх її складових: інвестиційної, сировинно-ресурсної, енергетичної, інноваційно-технологічної, продовольчої, соціальної, експортної, імпортової та міжнародно-інтеграційної безпеки [17, с. 9]. Спосіб забезпечення права держави на податкові доходи і характеризує стійкість її наповнення податковими платежами і є податковою безпекою згідно робіт Полянської Ю. [18, с.282].

М. Виклюк, В. Герасик визначають податкову безпеку, як стан податкової системи, який визначає гармонізацію процесу оподаткування та справляння податків за умови ефективного управління ризиками та загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом вжиття необхідних заходів з боку виконавчих органів для задоволення

інтересів держави, суспільства та платників податків (суб'єктів господарювання, організацій, населення) [19, с. 246]. Податкова безпека – це такий стан податкової сфери держави, для якого характерним є захищеність інтересів суб'єктів податкових відносин, стійкість й економічна незалежність податкової системи, що проявляється у стабільності податкового законодавства; здатність податкової системи до розвитку й удосконалення, спроможність своєчасного виявлення та запобігання потенційних загроз у сфері оподаткування та здатність системи оподаткування повною мірою реалізовувати всі функції податків як фіскальної, так і регулювальної та соціальної з метою максимального узгодження інтересів держави та платників податків [20, с. 101]. По суті податкова безпека це важлива частина національної безпеки, вона являється відносно самостійною системою з складною внутрішньою структурою [21].

Висновки. Зміцнення податкової безпеки можливе шляхом формування ефективної податкової політики, усунення податкових ризиків і загроз. Через мінливість політико-економічної

ситуації державі, доцільно на регулярній основі досліджувати ефективність методів, способів та інструментів забезпечення податкової безпеки держави.

Відсутність єдиної концепції визначення податкової безпеки на законодавчому рівні, де було б визначено пріоритети, цілі та завдання, шляхи забезпечення податкової безпеки держави, не дає можливості в повній мірі реалізовувати ефективний соціальний та економічний розвиток держави. Побудова ефективної концепції податкової безпеки допоможе зв'язати інтереси держави та суб'єктів господарювання.

При правовому закріпленні визначення поняття «податкова безпека» було б доцільно виокремити: критерії для відмежування податкової безпеки від інших видів безпеки; поставити конкретні завдання та вирішити питання забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів в податковій сфері; закріпити додатковий оціночний показник, такий як значимість сплати власного внеску платниками податків, що призводить до стійкості податкової системи.

Література:

1. Податковий кодекс України: Кодекс України від 12 жовтня 2010 р. № 2755-VI. Верховна рада України. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 30.09.2020).
2. Петряєва З.Ф., Іващенко Г.А., Петряєв О.О. Верифікація градації рівнів фінансово-економічної безпеки підприємств. Науковий економічний журнал «Актуальні проблеми економіки». № 5(179). 2016. С. 402 – 411.
3. Тихонов Д.Н. Основы налоговой безопасности / Д.Н. Тихонов. – М. : Аналитика-Пресс, 2002.– 224 с.
4. Оцінка майна та майнових прав. Заг. ред. Скринько С. – К.: ТОВ «УКЦ «Експерт-Л» -2007 р. -746 с.
5. Коробов В.В. Финансовая безопасность в системе государственного финансового контроля :автореф. дис. канд. эк. наук. : 08.00.10 / В.В. Коробов. – Иванов, 2010. – 18 с.
6. Петров М. І. Економічна безпека підприємства: сутність, трактування, точки зору / М. І. Петров //Менеджер. – 2002. – №1(17). –67-71 с.
7. Голіков С. Сутність податкової безпеки. Економіка та держава. – 2015. – № 9. –129–132 с.
8. Лебедзевич Я.В. Ризики і загрози податкової безпеки держави та методи їх нейтралізації Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу 2016. Вип. 2–3 (35). С. 195-213.
9. Волошин В.І., Каркавчук В.В. Системний підхід до аналізу та забезпечення фінансової безпеки підприємства. Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект: сб. науч. тр. – Донецьк: ДонНУ. 2012. С. 73-77
10. Полонська Ю.М. Організаційне забезпечення системи підтримки прийняття управлінських рішень у податковому плануванні за критерієм податкової безпеки. Комунальне господарство міст. 2011.№ 100. С. 277–284.
11. Соловйов В.І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № 3 (15). С. 149-152.
12. Голіков С.С. Сутність податкової безпеки. Економіка та держава. 2015. №9 С. 129-132.

13. Тіньова економіка в Україні. URL:<https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini>.
14. Цвіль-Букланова А. налоговый контроль в системе обеспечения налоговой безопасности государства: автореф. Дис. канд. экон. наук: спец. 12.00.14 / А. Цвиль-Букланова. – Челябинск, 2011. – 32 с.
15. Іщенко В. Податкова складова фінансової безпеки держави. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2012. № 37. С. 35–40.
16. Тимофеева І. налоговая безопасность государства, бизнеса и общества: концепция і методология: автореф. дис. докт. экон. наук: спец. 12.00.14 / І. Тимофеева – М., 2011. – 53 с.
17. Іванов Ю., Бережна Ю. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення. Економіка розвитку. 2010. № 2 (54). С. 9–11.
18. Полонська Ю. організаційне забезпечення системи підтримки прийняття управлінських рішень у податковому плануванні за критерієм податкової безпеки. Комунальне господарство міст. 2011. № 100. С. 277–284.
19. Виклюк М. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик інноваційна економіка. Всеукраїнський науковий виробничий журнал. 2013. № 5. С. 242–246.
20. Подік І.І. Податкова безпека як складова частина економічної безпеки національної економіки. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 2 (02). 2016. С. 100–106.
21. Цимбалюк І. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави: монографія. Донецьк: Двнз «Доннт», 2013. 392 с.